

لحاظ کردن ارزش‌های شهروندی در برنامه درسی برای تدریس در دوره دبستان

دکتر ملیحه آشتیانی*

دکتر کورش فتحی‌واجارگاه**

دکتر محمد یمنی‌دوزی سرخابی***

چکیده

یکی از دغدغه‌های مفهومی و ذهنی بین‌المللی جدید در عرصه آموزش و پرورش طی چند سال اخیر مسئله آموزش ارزش‌های شهروندی است. اساساً اشتیاق برای آموزش ارزش‌های شهروندی متناسب با فرهنگ و اعتقادات خاص هر جامعه، علاوه بر نیاز به تربیت افراد آگاه و مسئول، به دلیل ارتباط‌های روزافزون، گسترش فرهنگ‌های مختلف و ارائه الگوهای متعدد شهروندی به وجود آمده است. آموزش ارزش‌های شهروندی در صورت عدم تناسب با فرهنگ خودی و ملی به مفهوم و عمل شهروندی صدمه زده و گاه هویت‌یابی و همزیستی جوانان را با مشکل مواجه می‌سازد. هدف این پژوهش شناخت نظام ارزش‌های شهروندی برای لحاظ کردن در برنامه‌های درسی با توجه به موازین دینی در ایران، متناسب با فرهنگ کشور و آموزش و تدریس در دوره دبستان است.

*. دانشیار گروه علوم تربیتی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

** دانشیار گروه علوم تربیتی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی (ایمیل: kourosh.fathi@hotmail.com)

*** استاد گروه علوم تربیتی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی (ایمیل: myamani2001@yahoo.com)

ماهیت پژوهش کاربردی و در بعد کمی و توصیفی از نوع پیمایشی است. به دلیل لزوم متخصص بودن پاسخگویان، جامعه آماری شامل متخصصان امر تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی - که احاطه کامل به موضوع داشتند - می‌باشد از بین پاسخگویان تعداد ۳۱ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزارهای سنجش به صورت پرسشنامه برای تدوین و سپس با نظرخواهی از متخصصین اعتباریابی شده است.

تجزیه و تحلیل نتایج بدست آمده حاکی از آن است که: ارزش‌های ارائه شده برای نظرخواهی - که در هفت مقوله یا متغیر اساسی مطرح شده بود - به صورت منسجم برای آموزش در دوره دبستان با توجه به سن و پایه تحصیلی توصیه و تایید می‌شود.

لحاظ کردن ارزش‌ها در پایه مختلف و روش‌های مناسب تدریس نیز متناسب با سن و ارزش مورد نظر مشخص شدند.

کلید واژه‌ها: شهروندی، ارزشهای شهروندی، برنامه درسی و روش‌های تدریس.

مقدمه

در تاریخ تعلیم و تربیت در ادوار گذشته و در حال حاضر موضوعات اصلی آموزش ارزش‌ها به صورت آشکار و پنهان عبارت بودند از: اهداف علمی، فرهنگی، دینی، سیاسی، اجتماعی و روان‌شناختی.

در طول سال‌ها با تغییرات عمده‌ای که در جهان چه از نظر نظام‌های سیاسی و چه از جهت پیشرفتهای علمی به وجود آمد در برخی از جوامع آموزش دینی از آموزش عمومی کنار گذاشته شد و در برخی از جوامع به عنوان یکی از اهداف و ارزش‌ها و الا همچنان پایدار مانده است در عین حال ارزش‌های دیگری متناسب با زمان و تغییرات شگرف اجتماعی به آن افزوده شد از جمله یکی از ارزش‌هایی که مرتبط با اهداف مذکور بوده و امروزه در همه کشورهای دنیا اشتیاق وافر برای آموزش آن وجود دارد و برنامه‌های درسی برای لحاظ کردن آن اصلاح می‌شود، آموزش شهروندی و ارزش‌های مربوط به آن می‌باشد.

آموزش و پرورش از یک سو به دلیل ارتباط مستقیم و بی‌واسطه‌ای که با کودکان و نوجوانان دارد، در کنار خانواده و سایر نهادهای اجتماعی از جمله مذهب، وسایل ارتباط جمعی، اثر ویژه‌ای در شکل‌گیری شخصیت اجتماعی نسل آینده می‌گذارد (گی‌روشه ۱۹۹۱) و از سوی دیگر اصول

اجتماعی فرهنگی که دانش آموزان در این محیط یاد می‌گیرند می‌تواند اساس الگوی زندگی آنان در جامعه باشد. این اثرگذاری فرآیندی است که از سن ورود به دبستان آغاز می‌شود و طبیعتاً مناسب‌ترین سن برای آموزش ارزش‌های شهروندی است.

اهمیت آموزش ارزش‌های شهروندی چه از نظر ملی - مذهبی و چه از نظر بین‌المللی تنها به دلیل تغییرات سریع اجتماعی، وجود ایدئولوژی‌ها و الگوهای افراطی، نژادپرستی و اختلافات طبقاتی یا همسان‌سازی افراد و گروهها از نظر روانی و یا فقط آشنائی به تکالیف و وظایف نیست، بلکه نهایتاً وجود ایده‌ال‌ها و تفکرات آزادی خواهانه و حرکت جوامع به سوی شکل مردم‌سالاری است و آموزش شهروندی طرحی برای ساختن این جامعه و تربیت شهروندانی مسئول فعال متدین و آگاه است. ارزش‌های مردم‌سالاری باید جزئی از پوست و خون مردم یک جامعه در زندگی روزانه گردد. از این منظر چنانچه این ارزش‌ها بلکه ذهن افراد نگردد مردم‌سالاری سیاسی همواره ناامن خواهد ماند (دیوئی، صفحه ۶۷، ۱۹۳۷).

بر این اساس پژوهش حاضر بر آن است که پس از شناخت دقیق مفهوم پیچیده شهروندی و نظام ارزش‌های مرتبط با آن در جامعه ایران اسلامی به برنامه‌ریزی مناسب و روش تدریس مناسب برای آموزش این ارزش‌ها از دیدگاه متخصصان دست یابد.

زمینه پژوهش و بیان مسئله

متفکرانی که در مورد شهروندی، الگوها و ارزش‌های مربوط به آن مطالعه کرده‌اند منشا ایده شهروندی را در یونان و روم باستان جستجو کرده‌اند و معتقدند مفهوم شهروندی و مردم‌سالاری ابتدا در یونان و در یک زمان متولد شدند. بدین ترتیب که در اوایل قرن پنجم قبل از میلاد نوعی حکومت مردم‌سالار در آتن به وجود آمد که بر مبنای قدرت افراد آزاد بود. این افراد در مقابل قانون و شرکت در اداره شهر دارای حقوق مساوی بودند، ولی همه توده مردم و افراد غیر آزاد از این حقوق بهره‌مند نبودند و در این زمان اولین تلاش‌های منظم برای اولین تجربه‌های نهادی شده شهروندی در دولت شهرهای یونان به ویژه در آتن به وجود آمد (Poiter naud 2000).

مفهوم حقوق شهروند در طول تاریخ، تحولات بسیاری به خود دیده است. کیت فالکس (۱۹۸۱) در مورد شهروندی در یونان باستان می‌نویسد: تقسیم‌بندی میان دولت و جامعه، حوزه عمومی و خصوصی، با میان اخلاق و قانون به سادگی در آتن کاربرد نداشت، در عوض بستر شهروندی مربوط به جامعه کوچک دولت - شهر بود، شهروندان امور خود را اداره می‌کردند و هم

بعنوان قانونگذار و مجری عمل می‌کردند و از طریق حس بسیار توسعه یافته اخلاقی از خود دفاع می‌کردند.

پس از اینکه در سال ۳۳۸ قبل از میلاد، فیلیپ^۱، ماسدوان شهرهای یونان را متحد ساخت، سیتیه^۲ یا شهرهای کوچک مستقل (دولت - شهرها) از میان رفتند ولی اصطلاح شهروند بدون اینکه واقعیتی داشته باشد باقی ماند.

در طی قرون وسطی اعمال شهروندی در چند جمهوری ایتالیا نظیر فلورانس و ونیز با الهام از یونان باستان همراه با اخلاق مشارکت وجود داشت ولی با توجه به نظام فئودالی غیرهمگانی بود و اکثر افراد از حقوق شهروندی محروم بودند.

در حقوق آتن، مفهوم پایه‌ای شهروندی «حقوق وضعی» بود و شهروندان خود به حقوق خویش اعتبار می‌بخشیدند. در صورتی که بعدها در منطق و سیستم فلسفی افلاطون و ارسطو معتقد به تضاد در مفهوم فوق و دموکراسی بوده و عقیده داشتند که انسان در هستی از حقوق طبیعی برخوردار است. بدین ترتیب «حقوق وضعی» که آتنی‌ها به آن معتقد بودند در مفهوم شهروندی جای خود را به حقوق طبیعی و متافیزیکی داد. این مقارن با زمانی بود که مردم‌سالاری آتنی نیز رو به زوال گذشته بود (صانعی دره بیدی ۱۳۸۰).

در طی قرون وسطی مفهوم حقوق طبیعی انسان بنابر اعتقادات مسیحی تفسیری الهیاتی پیدا کرد و حقوق طبیعی و فطری معانی واحدی یافت، ولی مفهوم شهروندی به دست فراموشی سپرده شد. با تحولاتی که در اواخر قرون وسطی در اجتماعات اروپایی به وجود آمد و آشنایی با فرهنگ‌هایی چون فرهنگ چین و فرهنگ اسلام و ایران اروپاییان در تفکرات یونانی که مسلمانان و ایرانیان از آثار یونانیان اقتباس کرده بودند تعمق کردند و الهیات مسیحی تحت تاثیر آن رشد کرد. (بارو، ۱۹۸۸).

به دنبال این تحولات و رنسانس غربی و رویکردهای مربوط به آن، از جمله خردگرایی^۳، انسان‌گرایی^۴ اصلاح دینی، مجدداً به حقوق شهروندی توجه شد و مفاهیم متعددی در مورد شهروندی مطرح گردید.

اواخر قرن هفده و هیجده با ظهور متفکرانی چون جان لاک^۵ و ژان ژاک روسو مفاهیم جدیدی از شهروندی ارائه شد ژان ژاک روسو^۶ مفهومی جمع‌گرا از شهروندی براساس قرارداد اجتماعی مطرح کرد. طبق این مفهوم، حقوق افراد در یک دموکراسی مبتنی بر قرارداد اجتماعی است که به دولت مشروعیت می‌دهد. برعکس جان لاک مفهومی فردگرایانه از شهروندی ارائه داد که طبق آن

حقوق برابر افراد و کاهش قدرت حکومتی مطرح شد. این مفهوم به تدریج طی تحولاتی در غرب نهادینه شد و شهروندی جنبه عمومی پیدا کرد. چنانچه گیدنز^۷ با اشاره به نهادینه شدن حقوق شهروندی نشان می‌دهد که این امر روندی انقلابی داشته و تعارض‌های شدید طبقاتی و اجتماعی را به همراه داشته است (گیدنز، ۱۹۹۸).

از قرن هیجده تا امروز- بستر تاریخی مناسبی که با رشد دولت‌ها و ملت‌ها و تحولات علمی و آموزشی در اروپا فراهم شد- مفهوم شهروندی در این جوامع نهادی شد. این نهادی شدن از یک سو مدیون مفاهیمی چون قرارداد اجتماعی، تفکیک قوا، جامعه مدنی، قانون اساسی مردم‌سالاری و از سوی دیگر مفاهیم رفتاری چون مشارکت، خودگردانی، وظایف و تعهدات، فعالیت مدنی و مداراست. البته این مفاهیم مفاهیمی کلی است که مفاهیم جزئی دیگر را شامل می‌شود. به علاوه در طی سال‌های رشد و تکوین مفهوم شهروندی الگوهای متعددی ساخته شده است مانند الگوی فردگرایانه لیبرالی، الگوی جمع‌گرایانه نولیبرالی، الگوی فمینیستی، الگوی برابری قومی و نژادی، الگوی شهروندی جهانی و الگوی زیست بومی.

هر یک از الگوهای فوق بر معیارهای خاص تکیه می‌کنند و برای شهروندی مفهومی خاص و حقوق و وظایفی دارند و در زمان‌ها و جوامع گوناگون برحسب شرایط و فرهنگ‌ها شکل گرفته‌اند.

این مرور کوتاه، چگونگی پیچیده شدن مفهوم شهروندی و ارتباط آن را با بسترهای اجتماعی در غرب نشان می‌دهد. با این وجود با توجه به اساس و زیرپایه‌های مفهوم شهروندی می‌توان بطور بسیار خلاصه گفت: شهروندی یا خصوصیت شهروندی عبارت است از عضویت داشتن در یک جامعه سیاسی. قانون اساسی آن جامعه برای شهروند حقوقی به رسمیت می‌شناسد و در مقابل شهروند به عنوان عضوی در جامعه دارای وظایفی است. بنابراین حقوق و وظایف شهروندی در همه جوامع دارای دو جنبه است: یک جنبه آن در همه جوامع مشترک و آن وضعیت متقابل حقوق و وظایف است که به صورت مساوی برای تمام اعضای جامعه منظور می‌شود و یک جنبه خاص که آن حقوق و وظایف را به فرهنگ خاص هر جامعه و زمان منتسب می‌کند. به علاوه چون دوگانگی ساختار فردی و جمعی در خصوصیت شهروندی وجود دارد شهروندی به روابط و ارزش‌های متقابل فردی و جمعی و بستر رشد آنها مرتبط می‌شود.

گذری تاریخی به شهروند ایرانی

با وجود تمدن بزرگ و کهن، مفهوم شهروند در طی دوران مختلف تاریخی در ایران مشاهده نمی‌شود. ولی از دیرباز اندیشه برای تربیت انسان والا وجود داشته است. آنچه در لفظ و کلام یا به صورت حقوق رسمی مشاهده نمی‌شد در هنجارهای اجتماعی در بسیاری از ادوار وجود داشت و قدیمی ترین الگوی آن از تعلیمات زرتشت الهام گرفته شده بود.

مذهب مقدس اسلام با شکستن سدهای اختلافات طبقاتی و نژادی و اعلام برابری انسانها الگوی تکامل یافته انسان الهی - اجتماعی و خردورز را ارائه داد و در اجتماعات گذشته مسلمین، افراد بسیاری با این الگو و اندیشه‌های بزرگ تربیت شدند. چنانکه فارابی در کتاب آراء اهل مدینه فاضله با بیان ویژگی‌های شهروند آرمانی خود ارزش‌های شهروندان را به زیبایی بیان می‌کند: از جمله سعادت شهروند مطلوب فارابی در مشارکت و تعاون است و حرکت و رشد وی در سه بعد متفاوت قابل تمیز است: «نظام جهان طبیعت، نظام اجتماعی، نظام وجود فردی» (محمد منصور فلامکی ۱۳۶۷) به علاوه شهر آرمانی فارابی شهری جهانی است، تعلیم و تربیت، دادوستد و گردش اندیشه‌ها در آن از اصول اولیه است.

به هر حال به همان‌سان که وجود تفکرات و الگوهای شهروندی در غرب به برابری و تساوی افراد نینجامیده است، عدم الگوی نهادینه شده شهروندی در ایران به دلیل حکومت‌های مطلقه، مانع ویژگی‌های هنجاری مانند تعاون، خودگردانی محلی، پذیرش مسئولیت وطن‌پرستی و سایر ارزش‌های اخلاقی که مجموعه آنها آدمیت انسان مدنی را نشان می‌دهد، شده است. به طور کلی می‌توان گفت: الگوهای رفتاری عمدتاً در همه ادوار بر مبنای حقوق و تکالیف مذهبی، نسبت به وطن براساس وفاداری و نسبت به نظام حکومتی براساس اطاعت بوده و شهروندی غیر همگانی بوده است.

در ایران اولین آشنائی با حقوق شهروندی و ارزش‌های آن با انقلاب مشروطیت آغاز شد و با وجود گذشت سال‌های طولانی و تجربه کردن انقلابی بزرگ تر و تغییرات بسیار در اندیشه‌ها هنوز نمی‌توان گفت که در زمینه حقوق و تکالیف شهروندی آگاهی عمومی و صحیح وجود دارد. بنابراین تا زمانی که آگاهی وجود نداشته باشد شناخت وظایف و امکان انجام تکالیف نیز وجود نخواهد داشت

قرآن کریم زمر ۳۹-۹)

(قل هل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون)

به هر حال برای نتیجه‌گیری با کنار گذاشتن دیدگاه‌های افراطی در الگوهای شهروندی، پس از ذکر موقعیت شهروندی در دنیای امروز یک چارچوب نظری برای آن در نظر می‌گیریم که موقعیت شهروندی عبارت از عضویت داشتن در یک جامعه گسترده است. او به این جامعه کمک می‌کند، در امور جامعه مشارکت دارد و جامعه استقلال فردی به او می‌دهد، این استقلال در مجموعه‌های حقوق انعکاس می‌یابد، هر چند از نظر محتوا در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون متفاوت‌اند ولی همیشه بر کارگزاری و فاعلیت سیاسی دارندگان آن حقوق دلالت دارند. بنابراین ویژگی کلیدی معرف شهروندی که آن را از تابعیت صرف متمایز می‌کند، وجود یک اخلاق مشارکت جویانه است. زیرا شهروندی نه یک موقعیت منفعلانه، بلکه یک موقعیت فعالانه است. شهروندی یک ایده دو جانبه و بنابراین یک ایده اجتماعی است (کیت فالکس ۱۳۸۱). شهروندی یک مثال عالی از چیزی است که می‌توان آن را دوگانگی ساختار نامید (گیدنز ۱۹۸۴) و در آن کارگزاری فرد و کردارهای اجتماعی به طور متقابل بهم پیوسته‌اند.

بر اساس موقعیت شهروندی، بهم پیوستگی و تعامل فرد و جامعه و با در نظر داشتن فرهنگ و هویت اسلامی- ملی، ما یک چارچوب نظری را در این تحقیق در نظر گرفتیم که با توجه به بستر اجتماعی، پویایی و فعال بودن هویت، حقوق و وظایف و مسئولیت‌ها، متناسب با فرهنگ و اعتقادات، انسانی بودن و اجتماعی بودن روابط می‌توانیم آن را نظم دهیم. این چارچوب نظری می‌تواند موقعیت شهروند و کلیات مربوط به آن را بیان کند که عبارتند از:

۱. هویت: فردی، ملی، مذهبی، اجتماعی، فرهنگی.
۲. بستر و زمینه: حکومت مردمی و نهادهای مرتبط با حقوق و آزادی‌ها.
۳. مسئولیت‌های مدنی، سیاسی، اقتصادی.
۴. هنجارهای اجتماعی امکان مشارکت.
۵. انسجام اجتماعی.

این کلیات که فرهنگ و اعتقادات، به ویژه اعتقادات دینی در آن بسیار دخیل هستند یک کل را تشکیل می‌دهند و ارزش‌های شهروندی از یک یک عناصر مربوط به این کل سرچشمه می‌گیرند و رشد می‌کنند.

اصولاً هدف از آموزش ارزش‌های شهروندی از شروع اولین سال‌ها در دوره دبستان آگاهی دادن به نوآموزان به ویژگی‌های شهروندی، رشد مهارت‌های شناختی عاطفی مربوط به حقوق و وظایف و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی است. در این تحقیق شناخت نظام ارزش‌های شهروندی

در فرهنگ ایران اسلامی از دیدگاه متخصصان و سپس تعیین تناسب آنها برای آموزش در دوره دبستان هدف اساسی است.

سابقه تحقیق

به منظور بررسی مجموعه تحقیقات انجام شده در مورد ارزش‌های شهروندی و برنامه‌ریزی برای آموزش شهروندی در داخل و خارج کشور منابع اطلاعاتی متعدد مورد بررسی قرار گرفت. تحقیقات انجام شده در داخل کشور حاکی از آن است در این مورد تحقیقات انجام شده بسیار اندک و جزئی می‌باشد. اهم این تحقیقات در مورد ارزش‌های ایرانیان می‌باشد و کل ابعاد شهروندی را در بر نمی‌گیرد. این تحقیق در سال ۱۳۸۰ و در ۲۸ استان انجام و به پایان رسیده است. این تحقیق رگر چهارمورد ارزش‌های شهروندی به صورت مستقیم نیست ولی در مواردی می‌توان آنها را به ارزش‌های شهروندی ارتباط داد.

در خارج از کشور تحقیقات بسیار متعددی به ویژه در مورد آموزش و تربیت شهروندی انجام شده است که به تعدادی از آنها اشاره می‌شود. در سال ۱۹۹۷ دانشگاه مینوسوتای آمریکا با حمایت مالی بنیاد صلح ژاپن تحقیقاتی را در این حوزه انجام داد (جی کوگان، ۱۹۹۷).

تحقیق دیگری در سال ۲۰۰۰، (مایر) در کانادا در مورد دیدگاه معلمان درباره تربیت شهروندی و برنامه‌ها و مواد آموزشی مربوط انجام گرفت که در این تحقیق روش‌های کمی و کیفی مورد استفاده قرار گرفته است. تحقیق دیگری با روش کیفی در سال ۲۰۰۰ با حمایت دانشگاه اکستر انگلستان در مورد گنجاندن آموزش شهروندی در برنامه‌های آموزش بزرگسالان انجام شده است. همچنین تحقیقات متعدد دیگری از طرف موسسه آموزش شهروندی انگلستان در زمینه‌های مختلف آموزش شهروندی برای آموزش در سطوح مختلف به صورت منظم انجام شده است و نتایج آن در دسترس مسئولین آموزشی قرار می‌گیرد که در سایت‌های اطلاعاتی قابل دسترسی است. همچنین تحقیقات متعدد دیگری نیز در کشورهای سوئد، نروژ، فرانسه انجام شده است و بالاخره تحقیقی بسیار اساسی توسط شبکه آموزش شهروندی اساتید دانشگاه‌های مونترال، تورنتو، کلمبیا، بینوترو ستویک با حمایت اداره میراث فرهنگی کانادا انجام شده است و برای آموزش شهروندی یک طرح کلی که شامل مفاهیم اولیه و ثانویه متعدد برای آموزش شهروندی می‌باشد ارائه داده است.

مبانی نظری ارزش‌ها

به طور کلی ارزش‌ها قابلیت یک چیز یا فکر مشخص را برای برآورده کردن نیاز یا تمایل و آرزو بیان می‌کنند. ریشه معنای ارزش در تفکر، شناخت و نگرش انسان است که شایستگی چیزهایی را قدر می‌نهد.

ارزش‌های اجتماعی تمام ارزش‌هایی هستند که در زندگی اجتماعی نقش داشته و افراد یک جامعه آن را پذیرفته و قبول دارند. با این معنی ارزشهای اخلاقی، فرهنگی، مذهبی، سیاسی اقتصادی و کلیه ارزش‌هایی که انسجام و رشته‌های همبستگی را آسان می‌سازند به عنوان ارزش‌های، اجتماعی شناخته می‌شوند (آ. بیروت، ۱۹۶۸). ارزش‌ها، مشخص کننده نوع جامعه‌ای هستند که در آن پذیرفته شده‌اند، بنابراین ارزش‌ها متناسب با جوامع نسبی بوده و در جوامع گوناگون متفاوت هستند. پذیرش نظام ارزشی مشترک در جوامع یکی از عوامل مهم همبستگی و تعامل اجتماعی است. ارزش‌ها از طریق گرایش‌ها و عمل در جامعه قابل مشاهده‌اند. بنابراین اگر بخواهیم ارزش‌ها را به عنوان پدیده‌های علمی در بستر ظهور خود مورد بررسی قرار دهیم، بطوری که با بینش سنتی علم در تعارض نباشد. ناگزیر باید آنها را از جنبه واقعیت اجتماعی آن بشناسیم بدون این که پایه‌های آرمانی بسیاری از ارزش‌ها یعنی دین و اخلاق را از نظر دور بداریم.

ارزش‌های شهروندی در هر جامعه، مرتبط با چارچوب نظری شهروندی و هماهنگ با مقولات اصلی و مؤلفه‌های فرعی آن در جامعه است. یعنی در کنار حکومت مردمی یا مردم‌سالاری تمام ارزش‌های مربوط به حقوق، وظایف و آزادی‌های مندرج در قانون اساسی جای می‌گیرند در کنار هویت فردی ارزش‌های مربوط به شخصیت و رفتار فردی- اجتماعی مطرح می‌شود، در مورد هنجارها ارزش‌های مربوط به رفتارهای اجتماعی مورد پذیرش جامعه مطرح می‌شود، در بعد مربوط به هویت ملی و انسجام اجتماعی ارزش‌هایی مطرح می‌شود که هویت ملی به صورت عام برای هر ایرانی وجود دارد. براین اساس زیربنای نظری ارزشها، دین، اخلاق، قانون و آداب رسوم سنت‌ها هستند که چارچوب نظری و ابعاد شهروندی را تشکیل می‌دهند. با در نظر گرفتن ارزش‌هایی مرتبط با هریک از مقولات، چارچوب نظری مؤلفه‌های متعددی را در نظر گرفتیم که آنها را پوشش می‌دهد و در بخش روش پژوهش به آنها اشاره خواهد شد.

روش بررسی

این پژوهش برحسب هدف کاربردی و در بعد کمی به روش توصیفی و از نوع پیمایشی است. از آنجا که اظهارنظر در مورد تمام بخش‌های پژوهش نیاز به تخصص در تمام موارد دارد، جامعه آماری ما را متخصصین علوم تربیتی و رشته‌های مرتبط که اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها هستند تشکیل می‌دهند.

تعداد این متخصصین ۴۵ نفر بودند که حجم نمونه از طریق فرمول دقیق نمونه‌گیری محاسبه و ۳۱ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند.

$$n >= \frac{Z^2 N P_y (1 - P_y)}{(N - 1) \varepsilon^2 P_y^2} + \frac{Z^2 P_y (1 - P_y)}{\varepsilon^2}$$

در معادله بالا n حجم نمونه، Z ضریب پائینی، N حجم جامعه، ε میزان خطای پذیرفته شده توسط محقق P_y و نسبت نامعلوم جامعه است. بنابراین حجم نمونه تحقیق حاضر با توجه به این که حجم جامعه مورد مطالعه ۴۵ نفر است به ترتیب زیر محاسبه شد:

$$n >= \frac{1.69^2 * 45 * 0.5(1 - 0.5)}{(45 - 1) * 0.198^2 * 0.5^2} + \frac{1.69^2 * 0.5 * (1 - 0.5)}{0.198^2} = 31$$

در نهایت با محاسبه حجم نمونه ۳۱ نفر از جامعه متخصصین به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند.

روش گردآوری اطلاعات به صورت میدانی و کتابخانه‌ای و از طریق اینترنت بوده است و منابع بسیار متعددی مطالعه و بررسی شده است. اطلاعات میدانی از طریق پرسشنامه مربوط به ارزش‌های شهروندی، برنامه‌ریزی درسی ارزشهای شهروندی، روش‌های تدریس این ارزش‌ها به دست آمده است.

پرسشنامه ارزشها پس از بررسی منابع متعدد و تعیین ارزش‌ها در هر یک از مقولات و دریافت نظر متخصصان اعتباریابی شد، سپس مؤلفه‌های فرعی مربوط به آن برای نظرخواهی براساس طیف ۵ قسمتی تنظیم شد. توافق ارزشی و توافق هنجاری پاسخگویان بر روی یک طیف (راست یا چپ) نشان دهنده تناسب یا عدم تناسب این ارزش‌ها برای آموزش در نظر گرفته شد که براساس آزمون دوجمله‌ای سنجیده شد و ارزش‌ها و هنجارهای انتخاب شده برای نظرخواهی به بخش دوم از نظر انتخاب نوع برنامه‌ریزی درسی و سپس به بخش سوم از نظر انتخاب روش تدریس مناسب و ابزار مناسب انتقال یافتند. برای تجزیه و تحلیل آماری از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی، درصد معتبر و درصد تراکمی و میانگین و از آمار استنباطی شامل آزمون

دوجمله‌ای، آزمون فریدمن، آزمون ساین، آزمون کوکران، آزمون یک نمار، آزمون کروسکال والیس و آزمون یومان ویتنی استفاده شد.

برای دستیابی به نظام ارزش‌های شهروندی مناسب برای تدریس در دوره دبستان از جداول متعدد فراوانی، درصد، جداول تعیین ارزشمند بودن نوع ارزش موردنظر برای تدریس، در نهایت اولویت بندی در هفت مقوله ارزش‌ها و مؤلفه‌های مربوط به آن استفاده شد.

میزان محاسبه ارزش متغیرها یا مؤلفه‌های هر یک از مقولات به این ترتیب است که جداول میزان ارزش مؤلفه‌های مقولات شامل هفت ستون می‌باشد که ستون اول و دوم مفهوم مورد نظر را به دو سطح خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد تقسیم می‌کند. ستون سوم تعداد آرای است که اساتید برای ارزش مؤلفه‌ها جهت تدریس آنها در هر متغیر اساسی لحاظ کرده اند. ستون پنجم با همان نسبت آزمون مقیاس (۵۰٪) است که نشان می‌دهد هر دو سطح مذکور دارای نسبت برابر هستند. ستون ششم سطح معنی‌داری آزمون است که مقدار آن تفاوت میان هر دو سطح مذکور را نشان می‌دهد. ستون هفتم نتیجه آزمون را بازگو می‌کند. به عبارت دیگر میزان ارزش مؤلفه‌ها یا مفاهیم مذکور را برای هر یک از متغیرها یا مقولات اساسی بیان می‌کند. برای مثال در جدول شماره ۱ اکثریت آراء برای مؤلفه‌ها یا ارزش‌های هویت فردی سطح زیاد و خیلی زیاد را در نظر گرفته اند و بنابراین این ارزش‌ها از نظر جامعه نمونه برای تدریس ارزشمند است.

با این ترتیب برای تمام مقولات هفت‌گانه که متغیرهای اساسی ما هستند یک جدول تعیین میزان ارزش در نظر گرفتیم (غیر از جداول فراوانی، درصد و درصد معتبر) و سپس یک جدول اولویت‌بندی که به صورت متوالی و نتیجه یکی در دیگری با آزمون‌های تعقیبی ارائه شده است و عبارتند از:

جداول میزان ارزش مؤلفه‌های هر مقوله یا هر متغیر اصلی

جداول اولویت ارزش‌های هر مقوله یا هر متغیر اصلی

برای نمونه جدول میزان ارزش مؤلفه‌های هویت فردی و نحوه محاسبه آن را نشان می‌دهیم و در مورد سایر مقولات برای جلوگیری از طول کلام و به این دلیل که نتایج جداول تعیین ارزش متغیرهای مقولات در جداول اولویت بندی مجدداً با آزمون‌های تعقیبی فریدمن و ساین نشان داده شده است خودداری می‌کنیم.

جدول شماره ۱ میزان ارزش مؤلفه‌ها یا ارزش‌های مربوط به هویت فردی و جداول ۲-۳-۴-۵-۶-۷ اولویت ارزشها را برای تدریس و آموزش نشان می‌دهد.

جدول ۱ - میزان ارزش متغیرهای هویت فردی

متغیر هویت فردی	سطح معنی داری	نسبت	نسبت مشاهده شده	تعداد	مقوله	گروهها	متغیرها
ارزش دارد	۰/۰۰۱	۰/۵۰	۰/۱۷	۵	≤ 3	گروه ۱	بینش (دوراندیشی)
			۰/۸۳	۲۴	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۲۹		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۶	۵	≤ 3	گروه ۱	شناخت (معلومات، خلاقیت)
			۰/۸۴	۲۶	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۰	۳	≤ 3	گروه ۱	اعتماد به نفس (خودپنداری مثبت)
			۰/۹۰	۲۸	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۶	۵	≤ 3	گروه ۱	خودشناسی
			۰/۸۴	۲۶	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۲	۰/۵۰	۰/۲۰	۶	≤ 3	گروه ۱	اراده
			۰/۸۰	۲۴	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۰		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۰۳	۱	≤ 3	گروه ۱	انگیزه پیشرفت
			۰/۹۷	۳۰	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۳	۴	≤ 3	گروه ۱	عزت نفس
			۰/۸۷	۲۷	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۲	۰/۵۰	۰/۲۰	۶	≤ 3	گروه ۱	تواناییهای عملی (کارآمدی)
			۰/۸۰	۲۴	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۰		تعداد کل	
	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۰۶	۲	≤ 3	گروه ۱	مسئولیت پذیری
			۰/۹۴	۲۹	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	

ادامه جدول ۱ - میزان ارزش متغیرهای هویت فردی

متغیر هویت فردی	سطح معنی داری		نسبت مشاهده شده	تعداد	مقوله	گروهها	متغیرها
	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۰۶	۲	≤ 3	گروه ۱	امید
			۰/۹۴	۲۹	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۶	۵	≤ 3	گروه ۱	وجدان کار
			۰/۸۴	۲۶	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۰	۳	≤ 3	گروه ۱	نظم شخصی
			۰/۹۰	۲۸	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
ارزش دارد	۰/۰۰۴	۰/۵۰	۰/۲۳	۷	≤ 3	گروه ۱	استقلال
			۰/۷۷	۲۴	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۱		تعداد کل	
	۰/۰۱۸	۰/۵۰	۰/۲۷	۸	≤ 3	گروه ۱	مهربانی
			۰/۷۳	۲۲	> 3	گروه ۲	
			۱/۰۰	۳۰		تعداد کل	

جدول ۲ - اولویتهای مفاهیم متغیر هویت فردی

اولویتهای مفاهیم متغیرهای مقوله هویت فردی با استفاده از نتایج آزمون فریدمن و ساین	میانگین	تعداد	متغیرهای هویت فردی
اول	۴/۴۸۳۹	۳۱	اعتماد به نفس (خودپنداری مثبت)
اول	۴/۴۵۱۶	۳۱	امید
اول	۴/۴۵۱۶	۳۱	مسئولیت پذیری
اول	۴/۴۱۹۴	۳۱	انگیزه پیشرفت
اول	۴/۳۸۷۱	۳۱	عزت نفس
اول	۴/۳۸۷۱	۳۱	نظم شخصی

ادامه جدول ۲ - اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت فردی

متغیرهای هویت فردی	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیرهای مقوله هویت فردی با استفاده از نتایج آزمون فریدمن و ساین
وجدان کار	۳۱	۴/۳۵۴۸	اول
شناخت (معلومات، خلاقیت)	۳۱	۴/۲۵۸۱	اول
بینش (دوراندیشی)	۲۹	۴/۲۰۶۹	اول
توانایی‌های عملی (کارآمدی)	۳۰	۴/۲۰۰۰	اول
خودشناسی	۳۱	۴/۱۹۳۵	اول
اراده	۳۰	۴/۱۶۶۷	اول
مهربانی	۳۰	۴/۰۰۰۰	اول
استقلال	۳۱	۳/۹۶۷۷	دوم
تعداد معتبر	۲۶		

با توجه به آزمون کای اسکویئر $28/231$ و درجه آزادی ۱۳ و سطح معنی‌داری $0/008$ و نتایج آزمون فریدمن و ساین اولویت‌های متغیر هویت فردی به دو دسته تقسیم می‌شود و همه مفاهیم در اولویت اول قرار می‌گیرند و اولویت دوم شامل مفهوم استقلال می‌شود.

جدول ۳ - اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت ملی - فرهنگی

متغیرهای هویت ملی - فرهنگی	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیرهای مقوله هویت ملی - فرهنگی با استفاده از نتایج آزمون فریدمن و ساین
میهن دوستی	۳۱	۴/۵۴۴۸	اول
زبان فارسی	۳۱	۴/۳۸۷۱	اول
فرهنگ شهری (هنجارها)	۳۱	۴/۲۵۸۱	اول
تاریخ ایران	۳۱	۴/۱۹۳۵	اول
محصولات فرهنگی و هنری (آثار ادبی، هنری، میراث فرهنگی و...)	۳۰	۴/۱۳۳۳	اول
اعیاد ملی	۳۱	۴/۱۲۹۰	دوم

ادامه جدول ۳ - اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت ملی - فرهنگی

اولویت‌های متغیرهای مقوله هویت ملی - فرهنگی با استفاده از نتایج آزمون فریدمن و ساین	میانگین	تعداد	متغیرهای هویت ملی - فرهنگی
دوم	۴/۰۹۶۸	۳۱	نمادهای ملی
اول	۴/۰۰۰۰	۳۱	اسطوره‌های ملی
اول	۳/۹۳۵۵	۳۱	آیین‌ها
اول	۳/۸۳۸۷	۳۱	آداب و رسوم
		۳۰	تعداد معتبر

با توجه به آزمون کای اسکویر ۹۶/۵۰۱ و درجه آزادی ۹ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و با توجه به نتایج آزمون فریدمن و ساین اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت ملی فرهنگی به دو دسته تقسیم می‌شود و غیر از اعیاد ملی و نمادهای ملی همه مفاهیم در اولویت اول قرار می‌گیرند.

جدول ۴ - اولویت‌های مفاهیم متغیر هنجارها

اولویت‌های متغیر هنجارها با استفاده از نتایج آزمون فریدمن و ساین	میانگین	تعداد	متغیرهای هنجارها
اول	۴/۶۶۶۷	۳۰	احترام متقابل
اول	۴/۶۱۲۹	۳۱	رعایت نظم اجتماعی
اول	۴/۵۸۰۶	۳۱	صداقت
اول	۴/۵۴۸۴	۳۱	امانت‌داری
اول	۴/۵۱۶۱	۳۱	اعتماد متقابل
اول	۴/۴۸۳۹	۳۱	حفظ محیط زیست
اول	۴/۴۵۱۶	۳۱	پای‌بندی به قول
اول	۴/۴۱۹۴	۳۱	کنترل هیجانات
اول	۴/۴۰۰۰	۳۰	پذیرش دیگران
اول	۴/۳۶۶۷	۳۰	توانایی انتقاد
اول	۴/۲۴۱۴	۲۹	بصیرت اجتماعی
دوم	۴/۲۲۵۸	۳۱	شجاعت
دوم	۴/۲۲۵۸	۳۱	خیرخواهی
دوم	۴/۱۶۶۷	۳۰	دلبستگی اجتماعی

ادامه جدول ۴ - اولویت‌های مفاهیم متغیر هنجارها

متغیرهای هنجارها	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیر هنجارها با استفاده از نتایج آزمون فریدمن و ساین
همنوایی گروهی	۳۱	۴/۱۶۱۶	دوم
مسالمت	۳۱	۴/۰۰۰۰	دوم
دوست‌یابی	۳۱	۳/۹۶۷۷	دوم
رهبری	۳۰	۳/۸۶۶۷	سوم
رقابت	۳۰	۳/۳۳۳۳	چهارم
تعداد معتبر	۲۵		

با توجه به آزمون کای اسکویر $۷۷/۰۶۱$ و درجه آزادی ۸ و سطح معنی‌داری $۰/۰۰۰$ و آزمون فریدمن و ساین اولویت‌های مفاهیم متغیر هنجارها شامل ۴ دسته می‌شود. اولویت اول شامل مفاهیم (احترام متقابل، رعایت نظم اجتماعی، صداقت، امانت‌داری، اعتماد متقابل، حفظ محیط زیست، پایبندی به قول، کنترل هیجانات، پذیرش دیگران، توانایی انتقال و بصیرت اجتماعی) و اولویت دوم شامل مفاهیم: شجاعت، دلبستگی اجتماعی، مسالمت، خیرخواهی، همنوایی گروهی، دوست‌یابی و اولویت سوم شامل مفهوم رهبری و اولویت چهارم شامل مفهوم رقابت می‌شود.

جدول ۵- اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت مذهبی

متغیرهای هویت مذهبی	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیر هویت مذهبی براساس نتایج آزمون فریدمن و ساین
هنجارها: تقوی	۲۹	۴/۲۰۶۹	اول
توکل	۲۹	۴/۱۳۷۹	اول
اعیاد مذهبی	۳۰	۳/۹۳۳۳	اول
اعمال (عمل به احکام)	۳۰	۳/۸۳۳۳	اول
نماد مذهبی	۲۹	۳/۷۲۴۱	دوم
تعداد معتبر	۲۸		

با توجه به آزمون کای اسکویر $۱۲/۶۳۵$ و درجه آزادی ۴ و سطح معنی‌داری $۰/۰۱۳$ و نتایج آزمون فریدمن و ساین اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت مذهبی دو دسته می‌شود. اولویت اول شامل مفاهیم (هنجارهای تقوی، توکل، اعیاد مذهبی و اعمال) و اولویت دوم شامل مفهوم نمادهای مذهبی می‌شود.

جدول ۶- اولویت‌های مفاهیم متغیر هویت جهانی

متغیرهای هویت جهانی	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیر هویت جهانی براساس نتایج آزمون فریدمن و ساین
ارتباط جهانی	۳۱	۴/۱۹۳۵	اول
فهم فرهنگ جهانی	۳۱	۴/۱۹۳۵	اول
شناخت موقعیت‌های جهانی	۳۱	۴/۱۹۳۵	اول
شهروندی جهانی	۳۱	۴/۰۶۴۵	اول
جغرافیای جهانی	۳۱	۳/۹۶۷۷	اول
تعداد معتبر	۳۱		

با توجه به آزمون کای اسکوییر $3/839$ و درجه آزادی ۹ و سطح معنی‌داری $0/928$ و نتایج آزمون فریدمن همه مفاهیم متغیر هویت جهانی از یک اولویت برخوردارند.

جدول ۷- اولویت‌های مفاهیم متغیر مردم‌سالاری

متغیرهای مردم‌سالاری	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیر مردم‌سالاری براساس نتایج آزمون فریدمن و ساین
توزیع برابر ثروت	۳۰	۶/۰۰۰۰	اول
حقوق اجتماعی: برخورداری از زندگی شایسته انسانی	۳۰	۴/۶۳۳۳	اول
امنیت	۳۱	۴/۶۱۲۹	اول
عدالت	۳۱	۴/۵۸۰۶	اول
مسئولیت	۳۱	۴/۵۸۰۶	اول
بهداشت	۳۰	۴/۵۰۰۰	اول
حقوق اساسی: آزادی فردی (فکر، بیان در قالب قانون اساسی)	۳۰	۴/۴۳۳۳	اول
حق مشارکت مدنی	۳۱	۴/۴۱۹۴	اول
برابری نژادی	۳۰	۴/۴۰	اول
آموزش	۳۱	۴/۳۸۷۱	اول
خدمت	۳۰	۴/۳۶۶۷	اول
حقوق اقتصادی کار	۳۰	۴/۳۰۰۰	اول

ادامه جدول ۷- اولویت‌های مفاهیم متغیر مردم‌سالاری

متغیرهای مردم‌سالاری	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیر مردم‌سالاری براساس نتایج آزمون فریدمن و ساین
برابری جنسیتی	۳۱	۴/۲۹۰۳	اول
تولید	۳۱	۴/۲۹۰۳	دوم
حق مشارکت سیاسی	۳۱	۴/۲۵۸۱	اول
نظام کارآمد حقوقی	۲۹	۴/۲۰۶۹	اول
مالکیت	۳۱	۴/۱۹۳۵	دوم
حفظ هویت گروهی	۳۱	۴/۱۶۱۳	دوم
تعداد معتبر	۲۵		

با توجه به آزمون کای اسکویر $37/256$ و درجه آزادی ۱۷ و سطح معنی‌داری $0/03$ و نتایج آزمون فریدمن و ساین اولویت‌های مفاهیم متغیر مردم‌سالاری شامل دو دسته می‌شود و غیر از مفاهیم مالکیت و حفظ هویت گروهی مابقی مفاهیم در اولویت اول قرار می‌گیرند.

جدول ۸- اولویت‌های مفاهیم متغیر مشارکت

متغیرهای مشارکت	تعداد	میانگین	اولویت‌های متغیر مشارکت با توجه به نتایج آزمون فریدمن و ساین
مشارکت سیاسی: شرکت در انتخابات	۳۰	۴/۲۶۶۷	اول
انجمن‌های علمی	۳۱	۴/۰۳۲۳	اول
انجمن‌های حمایت از محیط زیست	۳۰	۳/۹۳۳۳	اول
انجمن محلی	۳۱	۳/۹۰۳۲	اول
مشارکت مدنی: مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های خصوصی نظیر مشارکت در انجمن‌ها	۳۰	۳/۹۰۰۰	اول
انجمن‌های هنری	۳۱	۳/۸۷۱۰	اول
شرکت در احزاب سیاسی	۳۰	۳/۷۶۶۷	اول
تعاونی‌ها	۳۰	۳/۷۰۰۰	اول
مشارکت اقتصادی (سرمایه‌گذاری‌های خصوصی - بانک‌ها)	۳۱	۳/۵۱۶۱	دوم
تعداد معتبر	۲۷		

با توجه به آزمون کای اسکویر $24/453$ و درجه آزادی ۸ و سطح معنی‌داری $0/02$ و نتایج آزمون فریدمن و ساین اولویت‌های مفاهیم متغیر مشارکت شامل دو دسته می‌شود و همه مفاهیم غیر از مشارکت اقتصادی در اولویت اول قرار می‌گیرند.

نتیجه گیری از نظر تدریس و آموزش ارزشها در پایه‌های مختلف به این ترتیب است که هفت مقوله ارزشها یا متغیرهای اساسی که هر یک دارای مضامین و مؤلفه‌های فرعی متعدد هستند به طور کلی از طرف اعضای هیئت علمی پاسخگویان جامعه نمونه تحقیق برای آموزش دوره دبستان پذیرفته شده اند و ترتیب اولویت ها نشان دهنده نظم و مرتبط بودن آنها است.

ذکر این توضیح لازم است که آموزش برخی از مؤلفه‌های مقولات در پایه‌های بالاتر پذیرفته شده، به علاوه اولویت آموزش همه مقولات در پایه‌های سوم و چهارم و پنجم بالاتر است اولویت‌ها از طریق آزمون‌های کوکران و مک نماز به دست آمده است به ترتیب زیر است:
آموزش ارزش‌های مربوط به هویت فردی در تمام پایه‌ها دارای ارزش و اولویت برابر است.
آموزش ارزش‌های هویت ملی - فرهنگی در تمام پایه‌ها دارای ارزش است و اولویت آن از پایه پنجم الی اول می‌باشد.

آموزش هنجارها در تمام پایه‌ها دارای ارزش است و اولویت از پایه پنجم الی اول است.
آموزش ارزش‌های مربوط به هویت مذهبی در تمام پایه‌ها دارای ارزش است و ترتیب اولویت از پایه پنجم الی اول است.

آموزش هویت جهانی در پایه‌های اول، دوم و سوم پذیرفته نشده است ولی در پایه چهارم و پنجم پذیرفته شده است.

آموزش ارزشهای مشارکت نیز در پایه‌های پنجم، چهارم و سوم به ترتیب اولویت دارد.
جداول ۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶ این اولویت ها را نشان می‌دهد.

جدول ۹- اولویت های تدریس هویت فردی در پایه‌های مختلف

تدریس هویت فردی در پایه‌های مختلف	تعداد	میانگین	اولویت های تدریس هویت فردی در پایه‌های مختلف با توجه به نتایج آزمون کوکران و مک نماز
تدریس هویت فردی در پایه پنجم	۳۰	۰/۸۰۰۰	اول
تدریس هویت فردی در پایه دوم	۳۰	۰/۸۰۰۰	اول
تدریس هویت فردی در پایه اول	۳۰	۰/۸۰۰۰	اول
تدریس هویت فردی در پایه چهارم	۳۰	۰/۷۶۶۷	اول
تدریس هویت فردی در پایه سوم	۳۰	۰/۷۶۶۷	اول

با توجه به Q کوکران برابر ۰/۴۶۲ با درجه آزادی ۴ و سطح معناداری ۰/۹۷۷ تدریس هویت فردی در پایه‌های مختلف تفاوت معنی‌داری ندارند و همه در یک اولویت قرار می‌گیرند.

جدول ۱۰- اولویت های تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه های مختلف

اولویت های تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه های مختلف با توجه به نتایج آزمون کوکران و مک نماز	میانگین	تعداد	تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه های مختلف
اول	۰/۹۰۰۰	۳۰	تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه پنجم
اول	۰/۸۰۰۰	۳۰	تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه چهارم
دوم	۰/۷۰۰۰	۳۰	تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه سوم
دوم	۰/۵۳۳۳	۳۰	تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه دوم
دوم	۰/۴۶۶۷	۳۰	تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه اول

با توجه به Q کوکران برابر ۲۳/۹۱۸ با درجه آزادی ۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ پس از انجام آزمونهای تعقیبی کوکران و مک نماز تدریس هویت ملی - فرهنگی در پایه های چهارم و پنجم در اولویت اول، در پایه های سوم، دوم و اول در اولویت دوم قرار می گیرند.

جدول ۱۱- اولویت های تدریس هنجارها در پایه های مختلف

اولویت های تدریس هنجارها در پایه های مختلف آزمون کوکران و مک نماز	میانگین	تعداد	تدریس هنجارها در پایه های مختلف
اول	۰/۸۶۶۷	۳۰	تدریس هنجارها در پایه پنجم
اول	۰/۷۶۶۷	۳۰	تدریس هنجارها در پایه چهارم
اول	۰/۷۳۳۳	۳۰	تدریس هنجارها در پایه سوم
دوم	۰/۵۳۳۳	۳۰	تدریس هنجارها در پایه دوم
دوم	۰/۴۶۶۷	۳۰	تدریس هنجارها در پایه اول

با توجه به Q کوکران برابر ۲۲/۹۰۹ با درجه آزادی ۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ پس از انجام آزمونهای تعقیبی کوکران و مک نماز تدریس هنجارها در پایه های سوم، چهارم و پنجم در اولویت اول و در پایه های دوم و اول در اولویت دوم قرار می گیرند.

جدول ۱۲- اولویت های تدریس هویت مذهبی در پایه های مختلف

اولویت های تدریس هویت مذهبی در پایه های مختلف با توجه به نتایج آزمون کوکران و مک نمار	میانگین	تعداد	تدریس هویت مذهبی در پایه های مختلف
اول	۰/۸۰۰۰	۳۰	تدریس هویت مذهبی در پایه پنجم
اول	۰/۸۰۰۰	۳۰	تدریس هویت مذهبی در پایه چهارم
اول	۰/۷۶۶۷	۳۰	تدریس هویت مذهبی در پایه سوم
دوم	۰/۴۳۳۳	۳۰	تدریس هویت مذهبی در پایه دوم
دوم	۰/۳۳۳۳	۳۰	تدریس هویت مذهبی در پایه اول
		۳۰	

با توجه به Q کوکران برابر $۳۷/۳۰۶$ با درجه آزادی ۴ و سطح معناداری $۰/۰۰۰$ پس از انجام آزمونهای تعقیبی کوکران و مک نمار تدریس هویت مذهبی در پایه های سوم، چهارم و پنجم در اولویت اول و در پایه های اول و دوم در اولویت دوم قرار می گیرند.

جدول ۱۳- اولویت های تدریس هویت جهانی در پایه های مختلف

اولویت های تدریس هویت جهانی در پایه های مختلف با توجه به نتایج آزمون کوکران و مک نمار	میانگین	تعداد	تدریس هویت جهانی در پایه های مختلف
اول	۰/۹۰۰۰	۳۰	تدریس هویت جهانی در پایه پنجم
دوم	۰/۶۰۰۰	۳۰	تدریس هویت جهانی در پایه چهارم
سوم	۰/۳۰۰۰	۳۰	تدریس هویت جهانی در پایه سوم
سوم	۰/۱۰۰۰	۳۰	تدریس هویت جهانی در پایه دوم
سوم	۰/۳۳۳۳	۳۰	تدریس هویت جهانی در پایه اول
		۳۰	

با توجه به Q کوکران برابر ۶۶/۳۶۶ با درجه آزادی ۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ پس از انجام آزمونهای تعقیبی کوکران و مک نمار تدریس هویت جهانی در پایه پنجم در اولویت اول و در پایه چهارم در اولویت دوم و در پایه‌های اول، دوم و سوم در اولویت سوم قرار می‌گیرند.

جدول ۱۴- اولویت های تدریس مردم‌سالاری در پایه‌های مختلف

اولویت های تدریس مردم‌سالاری در پایه‌های مختلف با توجه به نتایج آزمون کوکران و مک نمار	میانگین	تعداد	تدریس مردم‌سالاری در پایه‌های مختلف
اول	۰/۸۰۰۰	۳۰	تدریس مردم‌سالاری در پایه پنجم
اول	۰/۸۰۰۰	۳۰	تدریس مردم‌سالاری در پایه چهارم
اول	۰/۸۰۰۰	۳۰	تدریس مردم‌سالاری در سوم
اول	۰/۷۶۶۷	۳۰	تدریس مردم‌سالاری در پایه دوم
اول	۰/۷۶۶۷	۳۰	تدریس مردم‌سالاری در پایه اول
		۳۰	

با توجه به Q کوکران برابر ۷۰/۳۱۹ با درجه آزادی ۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ تدریس مردم‌سالاری در پایه‌های مختلف تفاوت معنی‌داری ندارند و همه در یک اولویت قرار می‌گیرند.

جدول ۱۵- اولویت های تدریس مشارکت در پایه‌های مختلف

اولویت های تدریس مشارکت در پایه‌های مختلف با توجه به نتایج آزمون کوکران و مک نمار	میانگین	تعداد	تدریس مشارکت در پایه‌های مختلف
اول	۰/۸۳۳۳	۳۰	تدریس مشارکت در پایه پنجم
اول	۰/۷۳۳۳	۳۰	تدریس مشارکت در پایه چهارم
دوم	۰/۴۳۳۳	۳۰	تدریس مشارکت در پایه سوم
دوم	۰/۳۶۶۷	۳۰	تدریس مشارکت در پایه اول
دوم	۰/۲۶۶۷	۳۰	تدریس مشارکت در پایه دوم

با توجه به Q کوکران برابر ۳۵/۲۱۳ درجه آزادی ۴ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ و نتایج آزمون کوکران و مکنمار تدریس مشارکت در پایه‌های پنجم و چهارم در اولویت اول و در پایه‌های دیگر از اولویت دوم برخوردارند.

از میان روش‌های تدریس متعدد پیشنهادی در پایه‌های اول تا پنجم برای هر پایه و متناسب با آن و متناسب با ارزش مورد نظر روش‌ها و همچنین وسایل آموزشی انتخاب شدند. روش‌های موردنظر بیشتر روش‌های فعال هستند برای مثال، روش‌های پرسش و پاسخ، آموزش مفاهیم و اصول، ایفای نقش، گردش علمی برای هر پنج پایه برای آموزش ارزشهای شهروندی مربوط به هویت فردی انتخاب شدند. برای آموزش هویت مذهبی، روش‌های پرسش و پاسخ و روش عملی آموزش مفاهیم و اصول متناسب با سن روش‌های ارزشمند تشخیص داده شدند. تنوع روش‌های توصیه شده و وسایل آموزشی برای آموزش هر یک مقولات بسیار زیاد می‌باشد و با تعدد روش‌ها مؤلفه‌های هر یک از مقولات یا متغیرهای اساسی، معلم می‌تواند روش مناسب را برحسب وضعیت، موضوع درس و پایه کلاسی انتخاب کند.

پس از تفسیر خلاصه و کلی با توجه به نتایج تحقیق، بدون این که از نظر دور داشته باشیم که به هر حال همه روش‌های تدریس دارای ارزش هستند و موفقیت در استفاده از آنها به آگاهی معلم، روش‌ها و سبک آموزشی و تبحر معلم مرتبط می‌شود و به علاوه در یک کلاس و در مورد یک درس می‌توان از روش‌ها و مواد آموزشی مختلف استفاده کرد. سعی می‌شود مدلی کلی ارائه شود که شامل لحاظ کردن ارزش‌ها در برنامه درسی و طراحی درس و هم روش تدریس و هم بکارگیری مواد آموزشی باشد.

با توجه به این اصل که در آموزش ارزش‌ها تربیت نگرش و رغبت دانش آموز بسیار مهم است در مورد تشکیل زیربنای فکری در طرح زیر تأکید شده است.

مدل کلی و راهبردی برای آموزش ارزش‌ها

هدف	مراحل اجرا	روش	تشکیل زیر بنای فکری	یادگیری
حیطه‌ها	←	۱- مطرح کردن و شکافتن هر یک از مفاهیم با روش انتخابی همراه با تعامل	۱- بیان دانش آموزان از آموخته‌ها و تصاویر ذهنی از موضوع	شناخت زیربنای فکری دانش آموزان از مفاهیم
محتوا درس مورد نظر + ارزش مورد نظر	↓	۲- شروع تدریس ماده درسی، ماده تقویتی، مواد آموزشی	۲- تصحیح به وسیله معلم	کنترل و تنظیم یادگیری
روش	→	۳- ارتباط نظر و عمل (روش نظری و عملی)	۳- کمک به ساختن زیربنای فکری دانش آموز	اجرای مفاهیم آموخته شده در عمل و زندگی بصورت عادات روزمره

منابع

- بیکر، ترزال (۱۳۷۷). نحوه انجام تحقیقات اجتماعی ترجمه دکتر هوشنگ نایینی تهران: انتشارات روشن.
- جان بست (۱۳۶۶). روشهای تحقیق در علوم تربیتی ترجمه حسن پاشا شریفی، نرگس طالقانی، تهران: انتشارات رشد.
- جنیدی، فریدون (۱۳۷۸). حقوق بشر در جهان امروز و حقوق جهان در ایران باستان، نشر بلخ.

- فرد. ان. کرلینجر (۱۳۸۲). مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند جلد ۱ و ۲ چاپ سوم تهران: انتشارات آوای نور.
- موریس، دورژه، (۱۳۷۵). روشهای علوم اجتماعی، ترجمه خسرو اسدی، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۶۰). کندوکاوها پنداشته‌ها مقدمه‌ای بر روشهای شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- رزمجو، حسین (۱۳۷۵). انسان آرمانی کامل پیروز.
- خواجه نظام الملک (۱۳۴۰). به اهتمام هیوبرت دارک، سپرالملوک، نشر کتاب.
- شاندور، آلبر، (۱۳۷۶). ترجمه محمد قاضی، کورش، انتشارات زرین.
- صانعی دره بیدی، منوچهر (۱۳۸۰). فلسفه حقوق کانت، نقش و نگار.
- فتحی واجارگاه، کورش و دیبا واجاری، طلعت (۱۳۸۲). تربیت شهروندی، انتشارات فاخر.
- فلامکی، محمد منصور (۱۳۷۶). شهر شهروندی در ایران، نقش جهان
- کریستن، (۱۳۷۷). ترجمه رشید یاسمی، ایران در زمان ساسانیان، دنیای کتاب.
- کیت، فالکس. (۱۳۸۱). ترجمه محمد تقی دلفروز، شهروندی، کویر.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح‌های ملی، ۱۳۸۰، ارزشها و نگرشهای ایرانیان.
- هوارکلمان، (۱۳۷۵). ترجمه حسن انوشه، ایران و تمدن ایران، امیر کبیر.

منابع فرانسه

- BERGER, Peter, LUCK MANN(1986) Thomas Construction Sociale de la réalité, trad francais, Paris, Klincks ieck.**
- BOURDIEU Pierre(1980), Le sens Partique, Paris, Minuit,.**
- Dewey.J (1916) (1937). Democratie et education paris A collin.**
- ERIKSON ERIK(1972) Adolescence et crise, la quête de l identite trad. Francais., Paris, Flamarion,.**
- HOSSAY Jean(1999), Les valeurs á Lécole.**
- LANDSHEER(1976) Gilbert, Dictionaries de l evaluation et de la recherchē en education, Paris, P.U.F.**
- MARZOUK Abdollah et al. education la(2000) citoyennete a l ecole, Quebec, Logique, 2000.**
- POITERNAUD. Robert(2000) La ciloyenneté. Pemf.**
- POITERNAUD. Robert(2003) La.democratie, Pemf**
- RAYNAL F RIEUNIER A(1997) Dictionnaire des concepts clés, ESE.**
- RAYNAL F., RIEUNIER A(1987), Methodes techniques, Strategie pedagogique, Abidjan, IPENTP.**

منابع انگلیسی

- Barrow Julia (1988) medieval civilization.**

- Butts, R.F(1998) Curriculum for the Educated Citizen. Journal of Educational Leadership. V38. No. 30
- Combs, C(2001)A Conceptual Framework toward democratic citizenship Education curriculum.
- Dennison, T(1992) What does good citizenship mean to student? Journal of Social Education January.
- Education world teaching citizenships them 2003 <http://www.Educationworld>
- GAGNE (1999), Conceptual framework for an analysis citizenship in the Liberal democracies, SRA.
- Giddiness, A.(1994)Beyond Left and Right. Cambridge: Polity Press.
- Giddiness, A.(1998) The Third way Cambridge: Polity Press.
- Hung, J.L(2002) Type of reasons for teacher modification of text books materials. University of Washington.
- Ichlov, O(1991) citizenship Education. Teacher College Press. New York.
- Institute for citizenship, London, info@citizens.org.uk website by cce-uk.
- Lee, W.O(1998) Measuring impact of Social Value and change Hollis Publishing company.
- Lee, W.O(2000) citizenship Education. University of Hang Kong. Center for Curriculum and Instruction.
- Lefrancois, C(1990) Psychology for teaching, Wad worth Publishing Company.
- Meyer 1990 on introduction to teaching and schools program press.
- Mosher, R(1911) Moral education. Journal of Educational Leadership. 38(2).
- Partite, R(1998) The Civic imperative. Examining the need for civic Education. New York. Teacher College Press.
- Patrick, J(1998) Continuing in citizenship education. Journal of Educational Leadership . V. 38 .N.4.
- Prior, W(2001) Citizenship education. Australian experiences. SLO. Netherlands.
- Rayan, K(1993) Values in the Curriculum. Journal of Educational Leadership. November. 16-18.
- Riley, S.C(1998) Teacher perceptions of Qualities of the good Citizenship. Seattle Pacific University.
- Strategies, Research and analysis(SRA), Department of Canadian Heritage. 1999.

پی نوشتها

- 1- Philippe Macaedoin
- 2- Cité
- 3- rationalism
- 4- humanisme
- 5- J. Lack
- 6- Rousseau
- 7- Giddens